

DUCZON Árpád

PhD-hallgató

**Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar,
Gazdálkodástani Doktori Iskola, Pécs**

PhD-student

**University of Pécs, Faculty of Business and Economics,
PhD Program of Business Administration, Pécs, Hungary**

email: arpad.duczon@gmail.com

**A POZSONYI MAGYAR KIRÁLYI ERZSÉBET
TUDOMÁNYEGYETEM PÉCSRE KÖLTÖZÉSE ÉS HARCA
A FENNMARADÁSÉRT A II. VILÁGHÁBORÚIG**

*THE RELOCATION OF THE HUNGARIAN ROYAL ELIZABETH
UNIVERSITY OF BRATISLAVA TO PÉCS, AND ITS FIGHT
FOR SURVIVAL UNTIL WORLD WAR II.*

ABSTRACT

The predecessor of the University of Pécs is the Elisabeth University, founded in 1912, which, however, suspended its operation after the Czech occupation of the city after World War I.

In accordance with Act XXV of 1921, the National Assembly had the University move to Pécs temporarily, however, this procedure could only take place slowly due to the Serbian occupation, and the first academic year did not start until the autumn of 1923.

However, the integration of the new university into the life of the city of Pécs encountered various difficulties. For example, the situation in the city seemed hopeless after the war and the Serbian occupation; campuses had to be established through church and city donations.

In addition to the difficulties of integration, the University had to find its own image and organize a scientific dialogue of its own right. Accordingly, scientific journals issued by the institution had to be established. The first such paper, *Minerva*, was finally published in the twenties, which was linked to the name of Tivadar Thienemann and the Faculty of Humanities. This was followed by *Pannónia*, associated to Jenő Koltay-Kastner in the 1930s, which in the first volumes also focused on humanities.

The youth organization that started immediately after the relocation also played a part in the integration of the University into urban life and other

universities. This organization started as early as in the transitional period of Budapest, and then kept on developing in Pécs. Later in the 1930s, the university students became significantly radicalized.

This study first describes the history of the University by reviewing the latest literature published thanks to the 650th anniversary of the history of the University of Pécs as well as how the relocation of Elisabeth University to Pécs took place. After that, relying on press sources, the paper gains insight into how the University took root between the two world wars at the site where it is currently operating.

Kulcsszavak: egyetem, Erzsébet Tudományegyetem, Pécs, folyóirat, Minerva, Pannónia, diákszervezetek

Keynotes: university, Erzsébet University, Pecs, periodical, Minerva, Pannonia, student organizations

1. Bevezetés

Miképpen az ismeretes, Pécs már régi egyetemváros. Ennek évfordulója alkalmából, valamint korábban is, tetemes mennyiségű szakirodalom dolgozta már föl a témát. Jelen tanulmány ezek összegzésére törekszik, valamint arra, hogy röviden vizsgálja, hogy a város lakossága milyen módon reflektált az egyetemmel kapcsolatos történésekre. Ennek bemutatásához a Dunántúl című pécsi illetőségű napilap cikkei kerülnek röviden a vizsgálat fókuszába.

Pécsett az első egyetem 1367-ben került megalapításra a nagy középeurópai egyetemalapító trendbe illeszkedve. Alapvetően Nagy Lajos nevéhez kötik ennek az egyetemnek a megalapítását, azonban fontos kiemelni, hogy az ő szerepe ugyan megkerülhetetlen volt a hivatalos ügyintézés szempontjából, az egyetem életre hívásának fő szervezője Koppenbachi Vilmos, pécsi püspök volt, akinek Bartolomeo Piacentini padovai jogász professzor segített. Az egyetem életre hívását az tette szükségsszerűvé, hogy rendelkezzen az ország képzett szakemberekkel, akik a szentszékekkel történő diplomáciai kapcsolattartáshoz megfelelő mértékben felkészítettek.¹ Vilmos püspök halálával azonban a studium generale sorvadásnak indult. A következő püspök, Alsáni Bálint ugyan még betöltötte az egyetem kancellári posztját, azonban idővel az iskola schola maiorra, vagyis „csökkentett funkciójú egyetemmé” vált.²

A török kiűzése után válhatott az egyetem újra fontossá Pécs városa számára. A 18. században, a városban fellángoló egyetemalapítási láz fő szervezője ismételen a megyéspüspök volt. Ezúttal Klimó György javaslatára kérték a megye karai és rendjei az uralkodót 1751-ben, hogy helyezzenek a városba felsőfokú oktatási intézményt. Klimó minden törekvése sikertelen volt, noha a püspök könyvtárát közgyűjteménnyé alakították.

Klimo halála után is fõn maradt a város érdeklõdése egy új egyetem iránt, ezért 1784-ben újra kérvényezték az egyetem felállítását, II. József 1785-ben pedig el is rendelte, hogy a Gyõrben mûködõ akadémiát helyezték át Pécsre, melynek otthona a mai Nagy Lajos Gimnázium épülete lett. Az Akadémia pécsi mûködése azonban nem volt botrányoktól mentes, így az intézményt visszahelyezték hivatalosan 1794-ben Gyõrbe, a gyakorlatban a visszaköltözés azonban a francia háborúk miatt csak 1804-ben történhetett meg.³

A város azonban nem maradt sokáig felsõoktatási intézmény nélkül. Ez ismételten a püspöknek, Szepessy Ignácnak köszönhetõ, aki 1831-ben megszervezte jelentõs mértékben saját vagyonából a püspöki lyceumot, melynek jogi és bölcsészettudományi karát az 1832–36-os országgyûlés törvénybe is iktatta. A lyceum azonban csak a szabadságharcig mûködött, ami után csak nehezen, 1865-ben sikerült újjá szervezni, ekkor azonban egészen az elsõ világháborúig mûködött.⁴

Láthatjuk, hogy a középkor után a város többször is törekedett, hogy egyetem mûködjön Pécsen, erre azonban az elsõ világháború utáni idõkig várni kellett. Miután Pozsonyt megszállták a csehszlovák csapatok, az 1912-ben alapított Erzsébet Tudományegyetem mûködése el lett lehetetlenítve. Elõbb Budapestre költözött, majd az 1921. évi XXV. törvénycikk hivatalosan is Pécsre helyezte az egyetemet, mely elhagyta nevébõl az antant felszólítására a „pozsonyi” szót, így hivatalosan, két tanévnyi felkészülési idõ után 1923 õszen megkezdte mûködését a városban a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem.⁵

2. Beilleszkedés a városba

Pécs gazdasága az elsõ világháború alatt egyértelmûen a háborús gazdaság szükségleteinek került alárendelésre. Felerõsödtek a gépipari és vasipari vállalatok, amelyek közvetlenül becsatlakozhattak a front ellátására törekvõ haditermelésbe. Az országban megjelenõ szénhiány emellett felértékelte a Pécs környéki szénbányákat. Mindezek ellenére a termelékenység és a lakók életszínvonala folyamatosan csökkent. A háború után ezt súlyosbította a szerb megszállás, amikor elvágták a várost az országtól, majd 1921-ben, mikor fõlszabadult Pécs, hirtelen lettek érvényesek a különbözõ rendelkezések Pécsre is. Mindezek következtében a város felszabadulása után egy rendkívül nehéz helyzetben lévõ város várta az Erzsébet Tudományegyetem Pécsre érkezését.⁶

Ilyen viszonyok mellett nem volt kérdéses, hogy Pécsen csak már meglévõ épületek közül választhatva biztosíthatnak helyet az Egyetemenek. E helyek kiválasztásával Pekár Mihály lett megbízva, aki a szerb

megszállás utáni fölszabadulást követően azonnal Pécsre érkezett. Erendően az volt a terv, hogy egy egységes, nagy központi intézményben kerüljön kialakításra az Egyetem. Erre egyedül az ekkor üresen álló hadapródiskola épülete volt megfelelő, a hadügyminisztérium azonban ezt az épületet nem adta át. Ennek következtében 9 nagyobb és több kisebb épületben kapott otthon, a város területén szétszórva az Egyetem. Kiemelt segítséget nyújtott ebben a püspök, Zichy Gyula, aki a jogi líceum épületét és templomát, valamint a püspöki könyvtárat is átadta az Egyetem számára. Emellett a város is adott át különböző épületeket, így a városi felsőkereskedelmi iskola épületét, vagy például a városi tornacsarnokot. Ezen épületek készen álltak, csupán a feladataik ellátásához szükséges átépítések kellettek, melyet Sváb Gyula vezetésével az egyetemi építő bizottság látott el, mely aztán 1926-ban fel is oszlott, elvégezve feladatait.⁷

1927-ben azonban fölmerült egy egységes egyetemi campus létrehozása, ugyanis egyre inkább hátrányba került az Erzsébet Tudományegyetem színvonala a többi vidéki egyetemével, melynek csúcspontja az volt, mikor az a kérdés vetődött föl, hogy Budapest vagy Szeged legyen az ország szellemi központja. Egy új központ építése azonban költséges lett volna, ezért az lett a terv, hogy a Rókus dűlőre, egymáshoz közel kell letelepíteni a különböző egyetemi épületeket. Ez azonban csak terv maradt. Ezt az oktatási miniszter azzal indokolta, hogy a pécsi polgárság passzív az egyetem ügyében (tudniillik Szeged és Debrecen telekkel és a költségek felének átvállalásával támogatta a beruházásokat). Az elmaradó fejlesztésekhez azonban valószínűleg hozzátartozik az is, hogy sokkal kevésbé volt fontos Klebelsbergnek az Erzsébet Tudományegyetem, miután Pécs választotta meg őt országgyűlési képviselőjének.⁸

3. Az egyetem szokásainak és szimbólumainak kialakulása

Az Erzsébet Tudományegyetem már pozsonyi működése alatt is törekedett arra, hogy megteremtse önálló arculatát, szimbólumait. Ennek megfelelően az első világháború esztendői alatt elkezdte megtervezni a saját címerét, melynek használatára 1918-ban engedélyt is kapott. A csehszlovák hadsereg bevonulásakor a címerrel kapcsolatos vázlatok az egyetem lefoglalt irattárában maradtak.

1921-ben újra felvetődött az egyetemi címer használatának az ötlete. Megkezdődött az egyetemi címer tervének elkészítése, melyen több grafikus is dolgozott. A végső tervezetet azonban végül az évtized derekán az Országos Levéltár címerfestője, Major Henrik készítette el. Major törekedett a Pécs és Pozsony egyetemi hagyományainak megjelenítésére.

A tervben szerepelt a középkori pécsi egyetem vélt címere, az Anjou liliom, Pozsony város címere és a pozsonyi Academia Istropolitanára utalva a Hunyadiak hollója is. Végül az elkészült címer-tervet sosem használták, ugyanis jogi szempontból úgy vélte Döry Ferenc az Országos Levéltár igazgatója, hogy lehetetlen egy egyetemnek önálló címert használni. Ezt az álláspontot a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Egyetemi Tanácsa az 1927. évi december 21-i ülésén tudomásul vette.⁹

Rendelkezett azonban a Tudományegyetem egy saját zászlóval. Pozsonyi gyökereinek köszönhetően az egyetemi zászló négy színből állt: sárga, kék, ezüst és zöld. Pécsre kerülésekor ezt a zászlót elhagyta az Egyetem és eleinte a város és az ország zászlaját használta. 1924-ben aztán a kék és sárga városi lobogót kiegészítették a bölcsészettudományi- és a hittudományi kar színeivel.

Ekkor a kék szín az Orvostudományi Kart szimbolizálta, a sárga az Állam- és Jogtudományi Kart, a fréz Evangélikus Hittudományi Kart, míg a barna a Bölcsészettudományi Kart. E színek azonban nem csak a zászlón jelentek meg, hanem a díszdoktori érmek szalagjain is. De megjelentek a színek például a dísztalárokon is, valamint a kari pedellusok Anjou-kori mintára készülő öltözetében is.¹⁰

Szintén fontos szimbóluma az Egyetemnek az Anjou-liliom. Az Erzsébet Tudományegyetem nagyon erősen kapaszkodott azokhoz a történelmi gyökerekhez, melyekkel a székhelyet biztosító városok történelmi egyetemvárosi jellegét hangoztathatta. Az Egyetem Pécsre költözésével így értelemszerűen az 1367-es egyetemre emlékezve megjelent az Anjou-liliom mind a pedellusi díszruhákon, mind a jogarokon, egyetemi serlegen.¹¹

Az egyetemi hagyományokhoz tartozik a tanévnyitók és a tanévzárók kapcsán kialakult szokások is.

A tanévnyitók általában október elején vagy közepén tartották meg. Bár felmerült, hogy szeptember 22-én kellene ezeket tartani (ekkor számúzték az egyetemet Pozsonyból), hiába fogadta el az Egyetemi Tanács, sosem sikerült ekkorra megszervezni.

Az évnnyitók egyik része egy istentisztelet volt (külön katolikus, protestáns és izraelita), valamint egy ünnepélyes közgyűlés. Ezen a közgyűlésen formális beszédet tartott az előző tanév rektora, melyben beszámolt az előző év sikereiről, köszöntötte az új oktatókat, valamint köszönetet nyilvánított az állami szervek- és a város képviselőinek. A beszédek után beiktatták az új rektort, majd ő is beszédet mondott, mely egy tudományos értekezésből állt, valamint a saját karának diákjainak köszöntéséből.¹²

A tanévzáróknak nehezebb volt megfelelő időpontot találni. Más egyetemek azt a példát nyújtották, hogy az alapítás évfordulóján tartották

a tanévzáró ünnepséget, ez azonban az Erzsébet Tudományegyetem esetén túl késő volt (július), illetve erről általában Erzsébet napon emlékeztek meg. Általában május 31 körül tartották, 1929-ben úgy döntöttek legyen a hősök napjakor (május utolsó vasárnapján), ez azonban nem volt szerencsés, így 1934-től május utolsó szombatján tartották a tanévzáró ünnepséget, valamint a rektorválasztást.

A tanévzárók is két részből álltak: egy istentiszteletből és egy ünnepélyes közgyűlésből. Ez utóbbin a leköszönő rektor mondott beszédet, valamint 1929-től itt adták át a különböző pályatételek díjait is.¹³

4. Az egyetem folyóiratai

Miképpen azt már láthattuk, az Erzsébet Tudományegyetem Pozsonyból nem csak intézményileg került át Pécsre, hanem az oktatók egy jelentős részével együtt átkerült az ott megkezdett munka is. A régi székhelyén, Pozsonyban az egyetemnek azonban nem volt semmilyen tudományos folyóirata, a kiadványok körét egyedül a tanrendek, almanachok és Erzsébet-napi ünnepi beszédek jelentették.¹⁴ Az Egyetemhez köthető folyóiratok megjelenése tehát teljes mértékig már a pécsi működéshez köthetőek.

Az első ilyen folyóiratnak a Minerva Társaság gondozásában megjelenő, Thienemann Tivadar nevéhez fűződő Minervát tekinthetjük. E folyóiratnál azonban kiemelendő, hogy az 1922-től meginduló folyóirat a Társaság hivatalos sajtóorgánuma és nem az Egyetem egy lapja.¹⁵ Az első lapszám elején ezt világosan tisztázza is a Minerva. Leírja a társaság célját (magyar szellemi élettörténet művelése), valamint röviden leírja azt is, hogy maga a folyóirat pedig azért jött létre, hogy a Társaság céljait szolgálja.¹⁶

A Minerva legfontosabb személye Thienemann Tivadar volt, akinek a Pécsre érkezésével a Társaság és a lap is a városba került.¹⁷

Mindezek ellenére, ha figyelembe vesszük a Minervában megjelent cikkeket, elmondhatjuk, hogy nem korlátozódott csupán a szellemtörténeti munkák publikálására a folyóirat. Nagyon jellemző volt, hogy különböző filozófiai írások jelentek meg, jelentős részt kaptak a történeti és irodalomtörténeti írások is, még akkor is ezeket igyekeztek a szerkesztők erősen bekapcsolni a lap koncepciójába. Ez egészen az 1930-as évekig volt tartható, amikor ez a koncepció egyre inkább bomlani kezdett, egyre inkább rendszertelenné vált a lap tartalma, az utolsó lapszámokban pedig központi helyet a doktori értekezések megjelentetése kapta.¹⁸

A folyóirat színvonalának csökkenésével már egyre inkább közeledett a megszűnése is. 1934-ben elhunyt Bleyer Jakab, ekkor pedig elhagyta a várost Thienemann, a Társaságé s a folyóirat vezetője, hogy elfoglalja a

Budapesten fölkinált állását, ahol aztán az Irodalomtudományi Évkönyvek szerkesztésébe fogott bele. Ezzel Pécs és Minerva Társaság kapcsolata megszűnt.¹⁹ A korabeli sajtó megvizsgálása alapján arra következtethetünk, hogy a város számára szomorú hír volt Thienemann távozása. Ezt szemlélteti például a Dunántúl 1934. évi ötödik, valamint harminchatodik száma, melyekben a következőképp fogalmaznak: „*Karrierje itt őszinte örömet kelt, bár ebbe az örömbé belevegyül az elvesztése feleit érzett fájdalom is.*”²⁰, illetve „*Távozása érzékeny vesztesége a pécsi egyetem tanári karának és a városnak, amely abban a tudatban viseli a veszteség fájalmát, hogy ezzel a kinevezéssel zenitje felé közeledik egy igazi tudós karrierje.*”²¹

Thienemann távozása után és a Minerva egyetemtől való eltávolodása után vált kulcskérdéssé, hogy szükséges lenne az Egyetemnek egy saját folyóiratot szerkeszteni. Az 1934/35-ös tanév december 20-án tartott 4. rendes ülésén a 25. napirendi pontban foglalkoztak először a folyóirat létesítésével.²² Ekkor az egyetemi tanács Koltay-Kastner Jenőt bízta meg azzal, hogy mérje föl, hogy milyen típusú folyóirat elindítására lenne az Egyetemnek lehetősége. Koltay-Kastner az eredményeit a következő évi, 1935-ben tartott első rendkívüli egyetemi tanácsülésen vázolta föl a tanácsnak, melyben egy elsősorban Pannónia kutatással foglalkozó folyóirat javaslata született meg, melyet a Tanács el is fogadott. A folyóirat megjelenését támogatta a város is, mely szerette volna, hogy a különböző tudományos eredmények a helyi lakosokhoz, közérthető nyelvezetben eljusson.²³ Ezt bizonyítja az is, hogy például egy, a Dunántúlban megjelent cikk is, melyben külön kiemelésre kerül, hogy a lapnak a Dunántúl kutatással kell foglalkoznia, valamint az, hogy az Erzsébet Tudományegyetemet e lappal a dunántúli *művelődés* központjává váljon.²⁴ Ezzel szemben a szerkesztési munkálatok teljes mértékig az Egyetem kezében maradtak, melynek következtében egyfajta ellentét feszült, hiszen ők sokkal inkább a tudományos publikum számára szerkesztették a lapot.²⁵

A lap végül is 1935 és 1943 között jelent meg. Az első főszerkesztője Koltay-Kastner lett, azonban nemsoká őt a római Magyar Intézet igazgatójává nevezték ki. Ekkor megpróbálkoztak azzal, hogy Olaszországban is elterjessék a lapot, ezért olvasható néhány példányon a Pécs–Róma megjelenés, azonban rövidesen új főszerkesztőt kellett választani. Így került a lap élére Prinz Gyula, aki maga mellé egy szerkesztőbizottságot állított. A szerkesztőbizottságba bekerült Halasy-Nagy József, Kerényi Károly, Koltay-Kastner.

A folyóirat jellegzetessége, hogy nagyon jelentős számban jelent meg ökortörténeti munka, sok esetben német nyelven (cserealapot képezve ezzel német egyetemek folyóirataival), valamint, hogy bár egy egyetemi

folyóiratról van szó, nem jelent meg a Pannóniában orvostudományi vagy jogi publikáció, mert e karok oktatói azt hitték, hogy a Minervához hasonlóan egy társaság folyóirata, így nem is ismerték ezeken a karokon részletesebben.²⁶

Az összegyűjtési folyóirattá változásban akkor következett be előrelépés, mikor az 1938/39-es tanévben Birkás Géza lett az egyetem rektora. Jelentős átszervezési javaslatot nyújtott be 1939-ben.

Ez az esztendő fordulópontot jelent a folyóirat életében. Az ókortörténeti munkák számbeli túlsúlya véglegesen megszűnik (ez eredményezi Kerényi folyóirattól való távozását), valamint négy évnyi működés után az 1939. esztendő első számában kerül megfogalmazásra, hogy mi a lap célja.²⁷ Ebben a leírásban a lap leszögezi, hogy a Pannónia egyfajta lokális háttérrel rendelkező folyóirat, azonban nem egy helyi lap és a Dunántúl, mint kutatási fókuszpont nem lesz egyeduralkodó téma („*Különös szeretettel fordul ezután is a Dunántúl kérdései felé és közönségét is első sorban itt keresi, de ezeket a kérdéseket is olyan formában és színvonalon kívánjuk megbeszélni, amely túlelmelkedik a szűkebb látókörű provinciálizmus horizontján.*”).²⁸ Továbbá kiemeli azt is ez a bevezető, hogy nem egy tudományos szakfolyóirat kíván lenni a Pannónia, hanem sokkal inkább egy olyan lap, mely ugyan szól a tudósok felé, a legújabb kutatási eredményeket azonban közérthető nyelven (megtartva a magas színvonalat) ismertetné meg az emberekkel („*Cikkeink mintegy közvetítők akarnak lenni a tudomány emberei és a művelt közönség között.*”).²⁹

Bár Birkás Géza rektor tevékenységének köszönhetően a lap bölcsészkariprofiljából jelentős mértékben vesztett, a lap lassú megszűnése bölcsészettudományi kar Kolozsvárra helyezésével megkezdődött, hiszen például elment az egyetemről a lap szerkesztője, Halasy-Nagy József. Az új főszerkesztő Gorka Sándor lett, aki megpróbálta még életben tartani a Pannóniát, mely részben sikerült is. A jogi és az orvosi kar is vállalta, hogy életben tartja a folyóiratot, megpróbáltak kapcsolatot keresni a Janus Pannonius Társasággal is, mely végül megghiúsult. Jól jelzi azonban a lap végnapjait, hogy 1941-42-es évfolyam összevont volt, valamint 1941 és 1943 között a lapszámok is összevonva jelentek meg. A lap megszűnéséhez végül Gorka Sándor halála (1944. április 10.) vezetett.³⁰

5. Az egyetemi ifjúsági élet

Pécsett több ifjúsági szervezet is létrejött. Az első, egyetemhez köthető szervezet 1923 szeptemberében az Egyetemi Tanács jóváhagyását is megkapta, ez lett a Pécsi Egyetemi Atlétikai Club (PEAC), mely első-

sorban a jogi kar diákjaira támaszkodott és a labdarúgás jelentette a legjelentősebb szakosztályt.³¹

A klub elnöke dr. Róth András lett, az alelnök dr. Lang Imre és Karl Lajos, a főtitkár Stentzer Emil, a pénztáros dr. Kötcsky Sándor, míg a főjegyző dr. Asztalos Miklós.³² Sportpályája a Pécsi Atlétikai Clubbal (PAC) közösen az újonnan épülő Tüzér utcai sportpálya lett.³³

Az alapító szakosztály az atlétika volt, mely az évtized végére kiemelkedő sportolókat adott az országnak. A korszakban ezt koronázta meg Bódossy Mihály távolugró 1936-os berlini olimpián való részvétele, noha helyezést nem ért el.³⁴

Említésre került már, hogy a labdarúgás fontos szakosztálya volt a Clubnak. Noha alapító szakosztályról beszélhetünk, hivatalosan 1925-től létezett. A csapat 1930-ban megnyerte az amatőr első osztályt is.³⁵

1925-ben megalakításra került továbbá a tenisz szakosztály, 1926-ban pedig a vívás szakosztály.³⁶

Ugyancsak ebben az évtizedben került sor az asztalitenisz megalapítására 1928-ban.³⁷ Szintén ebben az évben alakult meg a gyeplabda szakosztály, mely valószínűleg 1934 után megszűnt, hiszen utolsó mérkőzésüket ekkor játszották a Budapesti Hockey Clubbal.

Az időben tovább haladva, 1929 jelenti a következő állomását a Clubnak, mikor létrehozták a torna szakosztályt, 1932-ben feltűnik aztán a síszakosztály is³⁸. 1935-ben egy természetjáró szakosztály indult³⁹, valamint ugyan ebben az esztendőben megalakult a birkózó szakosztály is, mely igen rövid életű volt, hiszen 1936-ban (miután kerületi bajnokokká váltak) megszűntek. A Club történetének egyik legsikeresebb szakosztályának, a kosárlabdának a létrehozását 1939-ben kérvényezték először, majd 1941-ben kapott erre végül engedélyt, a következő esztendőben, 1942-ben a női csapat is megalakult.⁴⁰

A sportegyesületen kívül más ifjúsági szervezetek is kapcsolódtak az Egyetemhez, melyek kifejezetten politikai úton szerveződtek. Ilyen például a Turul Szövetség vagy Foederatio Americana.⁴¹

Ezek az egyesületek nem kizárólag Pécsre voltak jellemzőek. A bajtársi szövetségek országos szinten a legjelentősebb egyetemi ifjúsági egyesületek voltak. Ez megmutatkozik például abban, hogy nagyon jelentős számú tagegyesülettel rendelkeztek országos szinten. Így az évtized végére például 48 tagegyesülete volt a Turul Szövetségnek, míg a Foederatio Americanának 41. E szervezetek népszerűségét jól mutatja továbbá az is, hogy a bajtársi egyesületek a pécsi egyetem hallgatóinak a felét tömörítették.⁴²

Minden ilyen egyesületnek megvoltak a saját jellemvonásai, melyek jól elkülönítették a többi szervezettől. Ilyen formális megkülönböztető

jelzés például, hogy míg a Turul tagok fekete tányérsapkát hordtak, addig az emericánások zöldet. Továbbá szerkezetileg is különböztek egymástól. Noha mindkettő német mintára szerveződött, a Turul honfoglalás-, valamint középkori magyar és latin elnevezéseket használt (pl. apródok, leventék, dominusok, szenátus stb.). A Foederatio Emericana sokkal nagyobb hangsúlyt fektetett a középkori-lovagi kifejezésekkel illetve saját testületeit és tagjainak tisztségét (pl. a helyi szervezetek például coloniák vagy conventek voltak).⁴³

Ezek a szervezetek többnyire szélsőjobboldali irányokat követtek. A Turul elsősorban a Gömbös-féle fajvédő irányvonalat támogatta, szinte évenként volt valamilyen vagy lokális jellegű vagy országos szintűre kiterjedő antiszemita indíttatású atrocitás. Az Erzsébet Tudományegyetemhez köthető például az 1923. decemberi zavargás (még Budapesten), majd a következő évben történő verekedések, valamint az országos szintűre kiterjedő 1924-es és 1928-as zavargások.⁴⁴

A felsorolt események közül a város nyugalma leginkább az 1924. májusának végén történt botrány zavarta meg. Az első hírek arról terjedtek el, hogy az egyetem bonctani intézetéből a keresztény hallgatók kiszorították a zsidó diákokat.⁴⁵ Ennek az erőszakos cselekedetnek a kiváltó oka az volt, hogy két anatómiai szolga a hallgatók részvételével készített elő egy halottat a temetésre annak felboncolása után. Az egyik szolga megjegyzéseket tett a halott túlvilági életére, melyeken a zsidó hallgatók nevettek. Ez váltotta ki a keresztény hallgatók felháborodását, valamint ez ügy kapcsán terjedt el, hogy halotti énekeket profanizáltak e hallgatók, melyek azonban valótlan állítások voltak. Mindezek ellenére a helyzethez nem méltó viselkedés miatt a hallgatók ellen fegyelmi eljárást indított az egyetem, a verekedés kivizsgálása pedig a rendőrség hatáskörébe került.⁴⁶

A másik ügy, mellyel a Dunántúl jelentős terjedelemben foglalkozott, az az 1928. esztendei tüntetésekhez kötődik. Ami bizonyos, hogy október 24-én a diákok egy csoportja a gyermekklinika előtt tüntetést szervezett azzal a céllal, hogy eltávolítsák az egyetemről a zsidó hallgatókat. Ezután a hallgatók egy csoportja ígéretet tett a rektornak, hogy a bajtársi egyesületen belül ezt az incidenst elintézik, ne léptesse életbe az egyetem bezárását előíró minisztériumi rendeletet. Mindezek ellenére október 25-én reggel az órákra igyekvő hallgatókat néhány társuk inzultálta, valamint egy biológiai előadáson megjelentek jogász hallgatók, akik eltávolították a teremről a zsidó társaikat, majd a rektor elrendelte az oktatási tevékenység beszüntetését, az előadásról kiáramló hallgatók tüntetésbe kezdtek, mely aztán a rendőrség felszólítására oszlott föl. A rektor közleményében külön kiemelte, hogy az egyetemi egyesületek vezetőit fogja felelőssé tenni a tagjaik viselkedése miatt.⁴⁷

Az 1930-as esztendőkből a Turul megmaradt szélsőjobboldali irányvonala mellett. Az antiszemitizmusát azonban kiegészítette, hogy egyre több radikális jobboldali, a fajvédő gondolatok helyett nemzetiszocializmusra emlékeztető eszmét épített magába, követelve a társadalmi-gazdasági problémák megoldását különböző kapitalizmus-ellenes módszerekkel.⁴⁸

Ezzel szemben az Emericana sokkal nehezebben értelmezhető szervezet volt. Önmagát kereszténynek nevezte, a keresztény politikai kurzussal azonban szoros kapcsolatot nem ápolt. Emellett antiszemitizmusa miatt bírálta a Turult, a zavargásoktól pedig egyenesen óva intette a tagjait.⁴⁹ A harmincas években, noha elítélték a nemzetiszocializmust és a fajelméletet, fokozottan erősödött a Foederatio Emericana tagjai között is az antiszemitizmus. Ugyan még ekkor is elítélte a különböző erőszakos megmozdulásokat, az első zsidótörvény elfogadásakor az Emericana egyetértett abban, hogy nem tekinthető minden kikeresztelkedett zsidó kereszténynek, valamint szükséges a zsidók számarányának visszaszorítása.⁵⁰

Ezek az egyesületek alapvetően pozitív értékítéssel jelennek meg a Dunántúl hasábjain. Például az 1930-ban hosszú cikkben üdvözli a lap, hogy a Turul Szövetség országos kongresszusa a nevezett esztendőben Pécs városában kerül megrendezésre.⁵¹ E cikk magáról a Szövetségről egy rendkívül pozitív leírást is nyújt: „[...] a Turul Szövetség, mint az ország legrégebb és egyik leghatalmasabb ifjúsági szervezete, ismét tanúbizonyságot tesz a keresztény és nemzeti ideálok mellett. Ez az ifjúság ismételten be akarja bizonyítani a magyar társadalomnak, hogy ezekben a válságos időkben is fiatalos üde magyar lelkülettel, tántoríthatatlan hittel és dacos magyar akarással dolgozik a kitűzött nagy magyar történelmi célok minél előbbi megvalósításáért.”⁵²

Hasonló írás jelent meg a Dunántúlban az Emericánáról 1938-ban, mikor e szervezet szintén országos seregszemlét tartott a városban. Egy egész oldalnyi terjedelemben ad hírt az újság erről az eseményről, pontosan leírja a szervezet tíz pontját, valamint közvetíti annak a gondolatait. Ezeket az álláspontokat az újság nem tárgyilagosan tárja a közönség elé, hanem egyetértéssel közvetíti. Ennek megfelelően például ilyen szófordulatokkal vezet föl egy-egy gondolatot, mint: „rámutatott arra”, „nagyhatású beszédet mondott” stb.⁵³ De korábbi cikkeiben is dicsérő szavakkal méltatta az újság az Emericánát. 1933-ban, az egyesület tíz éves jubileumakor például így ír a szervezetről: „[...] A Foederatio Emericana is ennek a nagystílusú nemzeti megújulásnak szolgálatában áll. A katolikus egyetemi hallgatókat akarja tömöríteni 'és lelküket csordultig krisztusi gondolatokkal és magyar eszményekkel telíteni. Vezéreket szeretne nevelni a szebb és jobb jövőnek [...]”.⁵⁴

E támogató hozzáállás ellenére elmondható, hogy mikor valamilyen rendbontásra került sor, akkor a sajtó ezeket a cselekedeteket elítélte, ugyanakkor igyekezett felmenteni is a bajtársi egyesületeket. Jó példa erre a már említett 1928-as események Dunántúlban megjelent kommentárja: „[...] *Néhány fiatalember valószínűleg a fővárosból vett biztatásra felborította az egyetem rendjét, megtagadta a köteles fegyelmet és ezer kollégáját zárta el bizonytalan időre a tanulás lehetőségétől. Ez a néhány rendezavaró, kényes helyzetbe hozta a bajtársi egyesületek vezetőségeit is, amelyekről távol áll ez az áldatlan és következményeiben nagyon súlyos zavargás.*”⁵⁵

Működtek továbbá a korszakban felekezeti ifjúsági egyesületek is. Ilyen volt Pécsen például az Egyetemi Luther Szövetség vagy a Magyar Izraelita Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége.⁵⁶ Ezek súlya azonban fokozatosan háttérbe szorultak a bajtársi egyesületek térnövekedésének következtében.⁵⁷

6. Összegzés

Összességében elmondható, hogy az Erzsébet Tudományegyetem viszontagságos időkben került egy olyan városba, amelyet egyrészt jelentős részben megviselt az első világháború hadigazdasága, másrészt a városra évekig nehezedő szerb megszállás terhe. A nehéz körülmények miatt a város képtelen volt egy nagy egyetemi campust kiépíteni, így szétosztottan, a városban kerültek elhelyezésre a különböző karok. Az évek során azonban az Erzsébet Tudományegyetem gyökeret vert a városban, elkezdtek kialakulnia a saját szokásai, hagyományai, valamint saját tudományos tevékenysége is, mellyel legitímálta saját működését. Ezeken túl az egyetemi ifjúság önszerveződése is igen jelentős volt, olykor botrányoktól sem mentes a városban. Ezek azonban már a korábbi kutatásoknak köszönhetően jól dokumentált tények. E tanulmány szempontjából sokkal fontosabb, hogy a Dunántúl megvizsgálásával röviden betekintést nyerhettünk abba, hogy a város milyen képet alkothatott azokról a történetekről, amelyek az Egyetemen zajlottak. Ez alapján elmondható, hogy a város nyitott és érdeklődő volt a Tudományegyetemen zajló eseményekkel kapcsolatosan. Ezen álláspont bizonyítására azonban mindenképp további kutatások szükségesek, bevonva más forrásokat is.

JEGYZETEK/NOTES

1. Fedeles Tamás–Lengvári István–Pohánka Éva–Polyák Petra (2011): A pécsi felsőoktatás évszázadai. Pécsi Tudományegyetem. Pécs. 19. old.
2. Fedeles–Lengvári–Pohánka–Polyák (2011) 28.
3. Uo. 28.
4. Uo. 38–40.
5. Uo. 42.
6. Uo. 49–52.
7. Kaposi Zoltán (2014): Pécs gazdasági és társadalmi helyzete az Erzsébet Tudományegyetem Pécsre költözése évtizedeiben. *Per Aspera Ad Astra*. 2014/1. szám. 27–30. old.
8. Pilkhoffer Mónika (2014): Az Erzsébet Tudományegyetem pécsi épületei. *Per Aspera Ad. Astra*. 2014/2. szám. 38–41. old.
9. Polyák Petra: Szimbólumaink. <http://btk.pte.hu/szimbolumaink>
10. Uo.
11. Uo.
12. Polyák Petra (2014): Tanévnyitók az Erzsébet Tudományegyetemen (1914–1950). <http://leveltar.pte.hu/content/tanevnyitok>
13. Polyák Petra (2014): Tanévzárók az Erzsébet Tudományegyetemen. <http://leveltar.pte.hu/content/tanevzarok-az-erzsebet-tudomanyegyetemen>
14. Fedeles–Lengvári–Pohánka–Polyák (2011) 50. old.
15. Horváth Veronika (1986): A Minerva Társaság története. *Műhely*. 1986/3. szám. 306. old.
16. *Minerva* 1922/1. szám.
17. Horváth (1986) 306.
18. Uo. 307–309.
19. Uo. 311.
20. *Dunántúl* 1934. január 9. 3. old.
21. *Dunántúl* 1934. február 13. 2. old.
22. Sztana-Kovács Adrienn (2014): A Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Egyetemi Tanácsa tanácsülési jegyzőkönyveinek napirendi pontjai 1914–1943. In: Lengvári István (szerk.): *PTE Egyetemi Levéltár Kiadványai* 3. *PTE Egyetemi Levéltár*. Pécs. 181. old.
23. Huber Kálmánné (1979): A Pannónia folyóirat története. In: Szita László (szerk.): *Baranyai helytörténetírás 1979*. Baranya megyei Levéltár. Pécs. 310. old.
24. *Dunántúl* 1935. április 21. 11. old.
25. Huber (1979) 310–311. old.
26. Uo. 313–313. old.
27. Uo. 313. old.
28. *Pannónia folyóirat* 1939/1. szám. 3–4. old.
29. Uo. 3. old.
30. Huber (1979) 314–317. old.

31. Fedeles–Lengvári–Pohánka–Polyák (2011) 58. old.
32. Bödő László (1999): A Pécsi Egyetemi Atlétikai Club rövid története I. Pécsi Szemle. 1999/4. szám. 63. old.
33. Fedeles–Lengvári–Pohánka–Polyák (2011) 58. old.
34. Bödő (1999) 65. old.
35. Bödő László (2000): A Pécsi Egyetemi Atlétikai Club rövid története II. Pécsi Szemle. 2000/1. szám. 105. old.
36. Uo. 108–110. old.
37. Bödő (1999) 64. old.
38. Bödő (2000) 107. old.
39. Uo. 108. old.
40. Bödő (1999) 67. old.
41. Fedeles–Lengvári–Pohánka–Polyák (2011) 58. old.
42. Ladányi Andor (1995): Egyetemi ifjúsági szervezetek a Horthy-korszakban. Vázlatos áttekintés. História. 1995/2. szám. 268. old.
43. Uo. 268. old.
44. Uo. 269–270.
45. Dunántúl 1924. május 31. 2. old.
46. Dunántúl 1924. június 7. 1. old.
47. Dunántúl 1928. október 26. 2. old.
48. Ladányi (1995) 273–274. old.
49. Uo. 270. old.
50. Uo. 274–275. old.
51. Dunántúl 1930. november 11.
52. Uo.
53. Dunántúl 1938. április 26. 2. old.
54. Dunántúl 1933. november 5. 1. old.
55. Dunántúl 1928. október 26. 1. old.
56. Fedeles–Lengvári–Pohánka–Polyák (2011) 58. old.
57. Ladányi (1995) 269.

FELHASZNÁLT IRODALOM/REFERENCES

- Bödő László (1999): A Pécsi Egyetemi Atlétikai Club rövid története I. Pécsi Szemle. 1999/4. szám. 63–68. old.
- Bödő László (2000): A Pécsi Egyetemi Atlétikai Club rövid története II. Pécsi Szemle. 2000/1. szám. 105–112. old.
- Fedeles Tamás–Lengvári István–Pohánka Éva–Polyák Petra (2011): A pécsi felsőoktatás évszázadai. Pécsi Tudományegyetem. Pécs.
- Horváth Veronika (1986): A Minerva Társaság története. Műhely. 1986/3. szám. 305–312. old.
- Huber Kálmánné (1979): A Pannónia folyóirat története. In. Szita László (szerk.): Baranyai helytörténetírás 1979. Baranya megyei Levéltár. Pécs. 305–372. old.

- Kaposi Zoltán (2014): Pécs gazdasági és társadalmi helyzete az Erzsébet Tudományegyetem Pécsre költözése évtizedeiben. *Per Aspera Ad Astra*. 2014/1. szám. 26–49. old.
- Ladányi Andor (1995): Egyetemi ifjúsági szervezetek a Horthy-korszakban. Vázlatos áttekintés. *História*. 1995/2. szám. 265–284. old.
- Pilkhoffer Mónika (2014): Az Erzsébet Tudományegyetem pécsi épületei. *Per Aspera Ad Astra*. 2014/2. szám. 37–61. old.
- Polyák Petra: Szimbólumaink. <http://btk.pte.hu/szimbolumaink>
- Polyák Petra (2014): Tanévnyitók az Erzsébet Tudományegyetemen (1914–1950). <http://leveltar.pte.hu/content/tanevnyitok>
- Polyák Petra (2014): Tanévzárók az Erzsébet Tudományegyetemen. <http://leveltar.pte.hu/content/tanevzarok-az-erzsebet-tudomanyegyetemen>
- Sztana-Kovács Adrienn (2014): A Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Egyetemi Tanácsa tanácsülési jegyzőkönyveinek napirendi pontjai 1914–1943. In: Lengvári István (szerk.): *PTE Egyetemi Levéltár Kiadványai 3.* PTE Egyetemi Levéltár. Pécs.